

زندگی به رغم تاریخ

گفتارها و گفت و گوهایی از
لِشک کولاکوفسکی

به انتخاب و ترجمه
خسرو ناقد

انتشارات مؤسسه فرهنگی - هنری

ماه کتاب

سرشناسه: کولاکوفسکی، لشک. ۱۹۲۷ - Kolakowski, Leszek
عنوان و پدیدآور: زندگی به رغم تاریخ: گفتارها و گفت و گوهای از لشک کولاکوفسکی به
انتخاب و ترجمه خسرو ناقد

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه فرهنگی - هنری جهان کتاب، ۱۳۸۷
مشخصات ظاهری: ۱۱۸ ص.
شابک: 978-964-2533-29-9
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: واژه‌نامه

یادداشت: کتاب‌نامه: ص [۱۱۲]؛ همچنین به صورت زیرنویس.

موضوع: فلسفه لهستانی - قرن ۲۰ م.

موضوع: کمونیسم - دفاعیه‌ها و ردیه‌ها.

موضوع: فیلسوفان - مصاحبه‌ها.

شناسه افزوده: ناقد، خسرو، ۱۳۲۹-، گردآورنده، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ک ۹۳/۹۳ / ۴۶۹۱ B

رده‌بندی دیویی: ۱۹۹/۴۳۸

شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۷۹۷۳۱

انتشارات مؤسسه فرهنگی - هنری

جهان کتاب

زندگی به رغم تاریخ

گفتارها و گفت و گوهای از

لشک کولاکوفسکی

به انتخاب و ترجمه خسرو ناقد

چاپ اول: ۱۳۸۸

چاپ و صحافی: جهان کتاب

تعداد: ۱۱۰۰ نسخه

●

همه حقوق محفوظ است.

●

تلفن: ۷۷۶۴۲۵۱۹-۲۰

●

شابک: 978-964-2533-29-9 ۹۷۸-۹۶۴-۲۵۳۳-۲۹-۹

●

۲۰۰۰ تومان

فهرست

۷	پیشگفتار .....
۱۳	جهان اندیشگی لیشک کولاکوفسکی .....
۳۱	روح انقلابی .....
۵۱	فروپاشی کمونیسم و علل فلسفی آن .....
۷۵	فلسفه، عشق به فرزندی است .....
۱۰۱	ابراهیم یا قصه اندوهی عظیم .....
۱۰۷	پلغام یا مسئله گناه عینی .....
۱۱۳	کتاب‌شناسی گزیده آثار .....

پیشگفتار

مارکسیسم بزرگترین خیال‌پردازی قرن بیستم میلادی بود. با پایان گرفتن این خیال‌پردازی، وظیفه‌ای نیز که ایدئولوژی مارکسیسم برای روشنفکران در نظر گرفته بود، پایان یافت. روشنفکران در آستانه هزاره سوم میلادی، نه برای تغییر جهان، نه برای رهبری طبقه‌ای خاص، نه برای حکومت کردن و نه برای خدمتگزاری به حکومتگران فراخوانده شده‌اند. آنان اکنون فراخوانده شده‌اند تا با حفظ ذخیره عظیم فرهنگی و فکری بشری و تداوم آن، به سهم خود بر این ثروت همگانی بیافزایند و این مجموعه را به نسل‌های آینده واگذار کنند. به عبارتی دیگر، وظیفه آنان تنها زمانی دارای معنا و اهمیت می‌شود که به‌رغم تمام اختلاف‌ها و جنگ‌ها و به‌رغم همه درگیری‌ها و جدل و جدال‌ها، در سهم نمودن همه انسان‌ها در سطح فرهنگی و ساختار فکری نسبتاً یکسان سهم شوند تا تمام اختلافات جهانی و درگیری‌ها و کشمکش‌ها نیز نتواند تداوم کارایی فکری و پیوستگی دستاوردهای فرهنگی و معنوی انسان را نابود کند.

پیش از هر چیز اما این اصل ساده و بدیهی را که «انسان جایز الخطاست»، باید روشنفکران همواره پیش روی خود داشته باشند و این سخن ولتر را آویزه گوش کنند که می‌گوید: مدارا و تساهل پیامد

ضروری این بینش است که ما انسان‌ها خطاپذیریم. انسان جایز الخطاست و مدام در معرض خطا قرار دارد. از این رو بگذارید تا نادانی‌های یکدیگر را ببخشاییم. این اصل شالوده‌قانون طبیعت است که در خرد انسان پایه دارد.

آری، دلیری می‌خواهد و صداقت و تواضع روشنفکرانه تا به خطاهای خود و به خطاپذیری و نادانی خود آگاه بود و به آن اذعان داشت. لیشک کولاکوفسکی، متفکر و متکلم لهستانی، چنین شجاعت و صداقتی را از خود نشان داده است و نه تنها بر خطاپذیری خود تأکید دارد و پیامدهای ناخوشایند و ناگوار آن را نیز پذیرا شده، بلکه کوشیده است تا فرایند شکل‌گیری این خطای تاریخی را نیز ترسیم کند و در اختیار ما قرار دهد. او در دورانی پُر تلاطم و زمانی که هنوز بسیاری از روشنفکران، شیفته ایدئولوژی‌های مختلف بودند، عشق به حقیقت و دلیری در اعتراف به خطا را پیشه خود ساخت و مسیر اندیشگی پُرفراز و نشیبی را طی نمود: از عضویت در حزب کمونیست تا استادگی در برابر ایدئولوژی مارکسیسم و از مشارکت در جنبش همبستگی لهستان تا استادی در دانشکده فلسفه و معارف دینی دانشگاه آکسفورد.

*

در کتاب پیش رو کوشیده‌ام تا مسیری را که این اندیشه‌مند غربی پیموده است نشان دهم و خواننده را تا اندازه‌ای با زندگی و جهان اندیشگی او آشنا کنم.^۱

۱. نخستین بار که نوشته‌ای از لیشک کولاکوفسکی ترجمه و منتشر کردم، بیست سال پیش از این بود. (ماهنامه پر، سال سوم، شماره ۴ (۲۸)، اردیبهشت ماه ۱۳۶۷). بعدها نیز مقاله‌ای درباره زندگی و آرا و افکار این متفکر لهستانی، با عنوان «گناه عینی لیشک کولاکوفسکی» در نشریه جهان کتاب (سال سوم، شماره ۱۱ و ۱۲، تیر ماه ۱۳۷۷) به چاپ رساندم.

- نخست در جستاری با عنوان «جهان‌اندیشگی لیشک کولاکوفسکی»، با مرور بر زندگی و آثار مهم او، کوشیده‌ام با نگاهی به زندگی و تأملی در حیات فکری او، تصویری کلی از آرا و افکار این اندیشه‌مند غربی به دست دهم. افزون بر این، چند نوشته متفاوت از میان آثار او برگزیده‌ام که نمودار گسترده‌گی مطالعات و ژرفای تحقیقات او در زمینه‌های گوناگون است. به گمانم، از این طریق و بی هیچ واسطه، می‌توان شناختی هر چند کلی از اندیشه و روش استدلالی او به دست آورد؛ بی آنکه از مطالعه بیشتر آثار او بی‌نیاز شد.

- در ابتدا گفتاری از کولاکوفسکی با عنوان «روح انقلابی» برگزیده‌ام که در شمار مهم‌ترین جستارهای فلسفی اوست. با آنکه تاریخ انتشار آن به سه دهه پیش از این بر می‌گردد، اما نه تنها از موضوعیت و مناسبت آن چیزی کاسته نشده است، بلکه با مطالعه آن می‌توان شباهت‌های بسیاری با رویدادهایی که اینک در گوشه و کنار جهان شاهد آیم، مشاهده کرد. این نوشته نشان از توانایی نویسنده در تحلیل مفهوم روح انقلابی، در گونه‌های متفاوت آن، دارد. این گفتار اولین و اصلی‌ترین جستار کتابی است با عنوان روح انقلابی.^۱ کولاکوفسکی عنوان این گفتار را برای عنوان کتابش برگزیده است.

- گفتار دوم، مقاله‌ای است با عنوان «فروپاشی کمونیسم و علل فلسفی آن»^۲ که تحلیلی است جامع از چرایی ناکامی ایدئولوژی مارکسیسم و چگونگی فروپاشی نظام کمونیستی و پیامدهای آن. این گفتار اولین بار

1. *Der revolutionäre Geist*. Leszek Kolakowski. Stuttgart: Kohlhammer, 1972.

2. "Was bedeutet der Zusammenbruch des Kommunismus philosophisch?". Leszek Kolakowski. In: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 05. Februar 1994.

در سال ۱۹۹۴ میلادی، یعنی مدت زمانی کوتاه پس از فروپاشی زنجیره‌ای نظام‌های حاکم بر کشورهای اروپای شرقی، در روزنامه فرانکفورتر آلتگماینه منتشر شد و بعدها در مجموعه مقالات او به چاپ رسید.

- از میان گفت‌وگوهای بسیاری که کولاکوفسکی در فرصت‌های گوناگون انجام داده است، دو گفت‌وگو را که در فاصله زمانی دو سال صورت گرفته است برگزیده و با هم آمیخته و ترجمه کرده‌ام تا این امکان را برای خوانندگان فراهم آورم که با نظریات او درباره موضوعاتی نظیر اسطوره، نسبت دین و دانش، دنیوی‌گرایی^۱، شک‌باوری و حقوق بشر و جز اینها آشنا شوند. گفت‌وگوی نخست در سال ۱۹۹۸ میلادی در نشریه معنا و شکل^۲ و دومین گفت‌وگو با عنوان «من مرگ اعلام شده احساسات مذهبی را پیش‌بینی نمی‌کنم» اولین بار در سال ۲۰۰۰ میلادی در روزنامه فرانکفورتر روندشاو منتشر شده است.^۳

- دو نوشته کوتاه نیز از کتاب کلید آسمان^۴ برای ترجمه انتخاب کرده‌ام: یکی «ابراهیم یا قصه اندوهی عظیم»^۵ و دیگری «بلعام یا مسئله

1. Säkularisation/ Eng: secularization.

2. Gespräch mit Leszek Kolakowski. Christian Hejdreich. In: *Sinn und Form*. 1998. 50. Jahrgang, Heft 4.

3. "Ich rechne nicht mit dem angekündigten Tod des religiösen Gefühls". Der große polnische Philosoph und Mythologe Leszek Kolakowski im Gespräch mit Constantin von Barloewen. In: *Frankfurter Rundschau*, 03. April 2000.

4. *Der Himmelsschlüssel: Erbauliche Geschichten*. Leszek Kolakowski. München: Piper, 1981.

عنوان این کتاب را به «کلید بهشت» هم می‌توان ترجمه کرد.

5. Abraham oder eine höhere Trauer.

گناه عینی»^۱ که سبک آنها با دیگر آثار او تفاوت دارد. کولاکوفسکی در کتاب کلید آسمان، داستان‌های کتاب مقدس مسیحیان را با شیوه‌ای بدیع بازخوانی کرده و با اشاراتی طعنه‌آمیز و با تیزبینی طنزآلودی، استنباط خود را به صورت چند نتیجه اخلاقی و آموزنده در پایان هر داستان آورده است. جالب آنکه طنزگزنده و تعریض و کنایه‌های نیشدارش، چنان است که خواننده ناآشنا با آثار او در نگاه اول تصور می‌کند که نویسنده در بازگویی این داستان‌ها دچار نقیضه‌گویی شده است.

و سرانجام آنکه هر جا به اسمی، اصطلاحی یا مفهومی برخوردیم که تصور می‌کردیم نیاز به توضیح دارد، در پانوشته‌ها توضیحاتی کوتاه آورده‌ام. در پایان کتاب نیز کتاب‌شناسی بخشی از آثار مهم کولاکوفسکی را به زبان‌های آلمانی و انگلیسی ضمیمه کرده‌ام.

خسرو ناقد

---

1. Bileam - oder das Problem der objektiven Schuld.